

समावेशक शिक्षणातील आव्हाने व जीवन कौशल्ये शिक्षण

डॉ. नंदिनी पाटील & प्रा. देवकर एम.बी

माजी प्राचार्या, टिळक शिक्षणशास्त्र महा.पुजे

श्रीमती रत्नप्रभादेवी मोहिते -पाटील, महिला शिक्षणशास्त्र, महाविद्यालय, अकलूज

Scholarly Research Journal's is licensed Based on a work at www.srjis.com

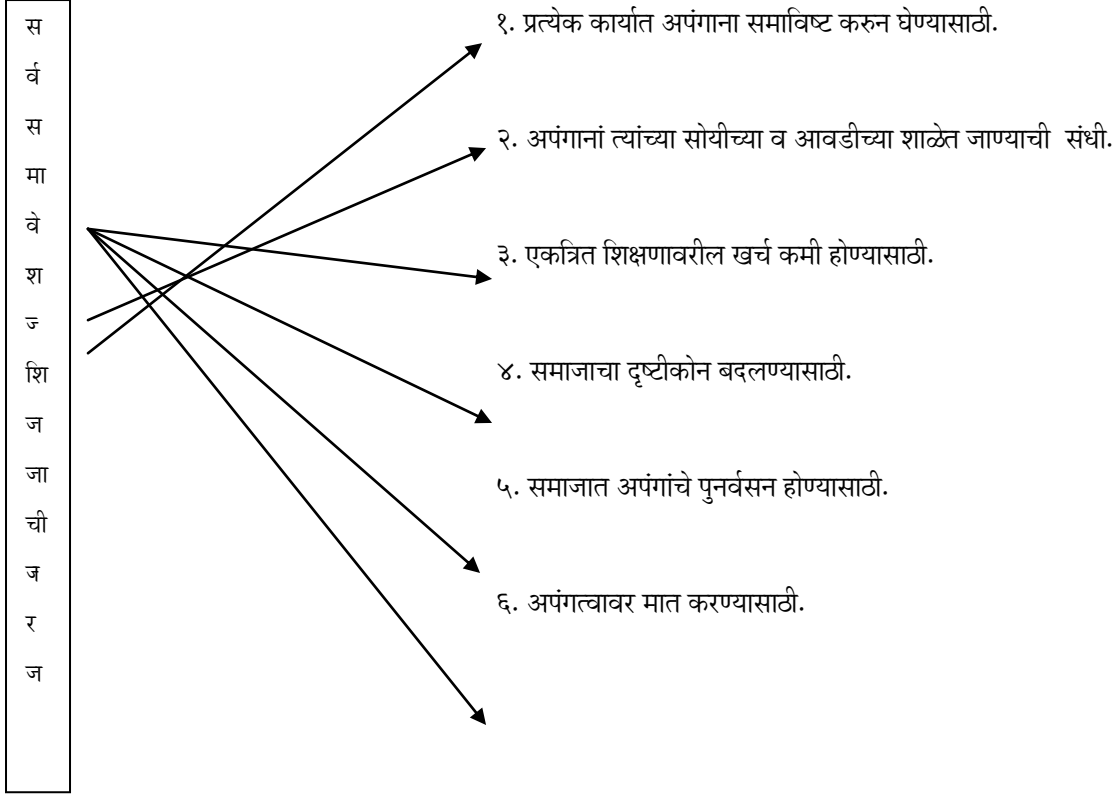
प्रास्ताविक :-

शिजज ही मानवी विकासाची गुरुकिल्ली आहे. व्यक्तीलाच्या प्राथमिक गरजांमध्ये अन्न वस्त्र निवारा या प्राथमिक गरजांइतकेच शिक्षणाला महत्वाचे स्थान देणे गरजेचे बनले आहे. भारतीय संविधानाने घटनेच्या कलम ४५ अन्वये वय वर्ष ६ ते १४ वयोगटातील सर्व मुलामुलींना मोफत व सक्तीचे इयत्ता १ ली ते ८ वी पर्यंतचे प्राथमिक शिक्षण देणे ही शासन व समाजाची जबाबदारी असल्याचे मान्य करून सन २००९ च्या अधिनियमाद्वारे शिक्षणाचा मुलभूत हक्कामध्ये समावेश करण्यात आला. १९८६ च्या धोरणाने प्राथमिक शिक्षणाचे सार्वत्रिकीकरण संकल्पना उदयास आली. समावेशक शिक्षणाची संकल्पना १९६० मध्ये बऱ्याच देशातून अस्तित्वात आली. सन १९८१ च्या 'आंतरराष्ट्रीय अपंग वर्षा' पासून या संकल्पनेस चालना मिळून प्रचार झाला. सन १९९० मध्ये जागतिक स्तरावरील परिषद थायलंड मधील जोमथियम येथे झाली. या परिषदेत 'समावेशक शिक्षणाची गरज' या विषयावर चर्चा होऊन ही संकल्पना जागतिक स्तरावर मांडण्यात आली. सन १९९४ मध्ये भारतासह ९२ देश व २५ जागतिक संघटनांनी ही संकल्पना मान्य जेली.

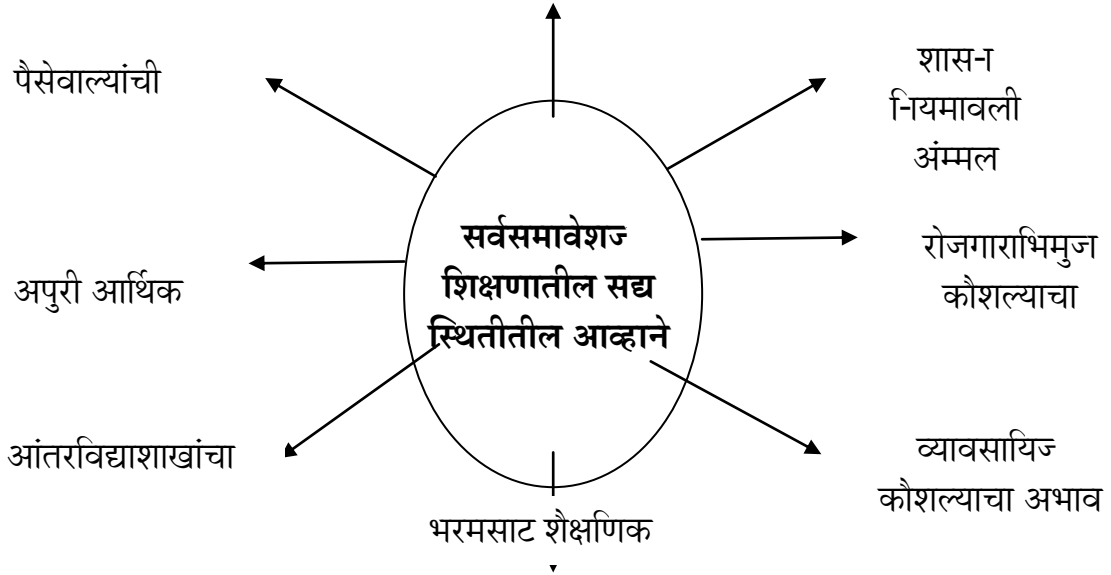
समावेशक शिक्षणाची संकल्पना :-

- * Inclusion as a method and approach for making provision of the education to all children without any discrimination.
- * सर्वसमावेशक शिक्षण म्हणजे कोणताही भेदभाव न करता प्रत्येक व्यक्तीला शिक्षणाची संधी उपलब्ध करून देणे.
- * संपूर्ण शिजज व्यवस्थेद्वारे विशेष शैक्षणिक गरजा असणाऱ्या विद्यार्थ्यांना त्यांच्या गरजेनुसार सर्वसामान्य शिक्षण योजनेत सहभागी करून घेणे म्हणजे समावेशक शिक्षण होय.

सर्वसमावेशक शिक्षणाची गरज :-

विद्यार्थ्यांची शिक्षणातील गळती.

जीवन कौशल्यांच्या माध्यमातून सर्वसमावेशक आव्हानांना सामोरे जाण्यासाठी उपाय योजना :-

- * आपल्या शैक्षणिक धोरणात रोजगार, व्यवसाय यांच्या क्षमता विकासाचा अभाव जाणवतो. विशेषतः कला शाखेत शिक्षण घेतलेल्या विद्यार्थ्यांना ही कौशल्ये अवंगत होत नाहीत. प्राथमिक स्तरावर जीवन कौशल्यांच्या माध्यमातून शिजविल्याने जेही प्रमाण तरी ही कौशल्ये आत्मसात होण्यास मदत होईल.
- * विद्यार्थ्यांना प्राथमिक स्तरापासून जीवन कौशल्ये आत्मसात करणारे शिक्षण दिल्याने त्यांच्या उपजत क्षमता व कौशल्ये विकसित होऊन रोजगार अथवा व्यवसाय सुरु करून बेकारी दारिद्र्य या आव्हानांवर मात करता येईल.
- * निर्णयक्षमता 'स्व' ची जाणीव यांचा विकास झाल्याने मुलांच्या बरोबरीने मुली देखील उच्च शिक्षण घेण्यास तयार होतील.
- * जीवन कौशल्ये शिक्षणामुळे आत्मविश्वास विकसित होऊन शासनाच्या शैक्षणिक योजना उदा. शिष्यवृत्ती सारख्या योजनांचा विद्यार्थी लाभ घेऊन शिक्षण पुरे करतील.
- * शासनाच्या योजना, आर्थिक तरतुद, नियमावली यामुळे याबाबतीत विद्यार्थी जागरूक राहून त्याचा लाभ घेण्याचा प्रयत्न करतील.
- * जीवन कौशल्ये शिक्षण प्राथमिक स्तरापासून सुरु केल्यामुळे सर्वसामान्य विद्यार्थ्यांबरोबर अपंग विद्यार्थी शिक्षण घेतल्याने त्यांचा आत्मविश्वास वाढेल व ते जीवनात यशस्वी होण्यास मदत होईल.
- * जीवन कौशल्ये शिक्षणामुळे अपंग व सर्वसामान्य विद्यार्थी एकाच शाळेत शिकल्याने शासनाचा शिक्षणावरील खर्चाचा बोजा कमी होण्यास मदत होईल.

संदर्भ

- अपंग समावेशित शिक्षण - महाराष्ट्र प्राथमिक शिक्षण परिषद, मुंबई.
समावेशक शिक्षण (प्राथमिक शिक्षकासाठी हस्तपुस्तिका) राज्य शैक्षणिक संशोधन व प्रशिक्षण परिषद, पुणे.
शिक्षण संक्रमण (ऑगस्ट २०१०) समावेशित शिक्षण एक संकल्प. प्रा. धायगुडे बी. वि.
शिक्षण संक्रमण (ऑगस्ट - सप्टेंबर २०११) सर्वसमावेशक शिक्षण आणि शिक्षणाची भूमिका. प्रा. डॉ. रवी जाधव .
शिक्षण आणि समाज (एप्रिल ते जून २०१४) उच्च शिक्षणातील सर्वसमावेशकतेची आव्हाने प्रकाश इंगळे .
<http://www.testsuccesskey.com>